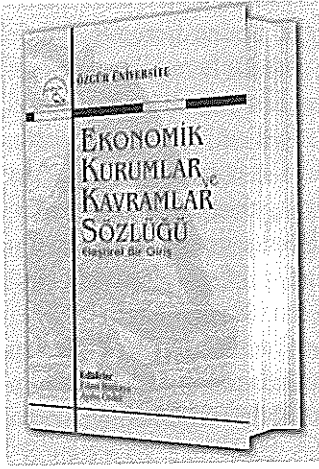

Akıl Dışı Bir Çaba: Ekonomik Kurumlar ve Kavramlar Sözlüğü

Dinçer DEMİRKENT*

Özgür Üniversite'nin eleştirel kavram sözlüklerinden dördüncüsü olan "Ekonomik Kavramlar ve Kurumlar Sözlüğü: Eleştirel Bir Giriş" Aydın Ördek ve Fikret Başkaya'nın editörlüğünde iki yıllık yoğun bir çalışmanın ardından tam da neoliberal itikadın sorgulanmaya başlandığı bir dönemde ortaya çıktı.** Yüz on yedi maddeden oluşan eser bir yarıyla kavram ve kurumların ele alındığı özgün makalelerden oluşan bir derleme

* SBF/ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Doktora Öğrencisi

** Sözlüğe katkıda bulunan yazarlar şöyle sıralanıyor: Nevra Akdemir, Murad Akıncılar, Yüksel Akkaya, İdris Akkuzu, Taner Akpınar, Hasan Hüseyin Aksoy, Ferhat Akyüz, Özlem Albayrak, Sinan Alçın, Barış Alpaslan, Metin Altıok, Aydın Arı, Mustafa Aykut Attar, Seçil Kaya Bahçe, Serdal Bahçe, Sarp Balcı, Özgür Balkılıç, Fikret Başkaya, Sonay Bayramoğlu Özüğürlü, Korkut Boratav, Faik Bulut, Esin Candan, Murad Çak, Aykut Çelebi, Haydar Çetinbaş, Önder Doğan, Ali Ekber Doğan, Ferda Dönmez, Bülent Duru, Cengiz Ekiz, Nilgün Erdem, Benan Eres, Nuray Ergüneş, İlater Ertuğrul, Gustavo Esteva, Ali Fıkrıkoca, Arif Geniş, Kerem Gökten, Ali Yalçın Göymen, Tansel Güçlü, Zafer Barış Gül, Derya Gültekin Karakaş, Servet Gün, Aytil Güneşer, Ceyhan Gürkan, Selime Güzelsarı, Ferhunde Hayırsöver, Bülent Hoca, İpek İlkaracan, Uğur Kara, Bülend Karadağ, Yiğit Karahanoğulları, İsmail Doğa Karatepe, Umar Karatepe, Ayşegül Kars, Sevilay Kaygalak, Meltem Kayıran, Eren Kırmızıaltın, Evren Koç, Ahmet Haşim Köse, Nejla Kurul Tural, Emel Memiş, Nagihan Oktayer, Ahmet Öncü, İzzettin Önder, Aydın Ördek, Nida Kamil Özbolat, Şennur Özdemir, Mustafa Öziş, Abuzer Pınar, Babür Pınar, Majid Rahnama, Ercan Sadi, Mustafa Erdem Sakıncı, Nail Satlıgan, Sungur Savran, İnci Solak Akman, Ali Somel, Tarık Soydan, Mustafa Sönmez, Sinan Sönmez, Serdar Şahinkaya, Besime Şen, Kurtar Tanyılmaz, Özlem Tezçek, Handan Toğrul, Tolga Tören, Duygu Türk, Ferda Uzunyayla, İşaya Üşür, Ebru Voyvoda, Güllistan Yarkın, Selim Yılmaz, Zafer Yılmaz, Ozan Zengin

görüntüsü çizerken bir yanıyla da yöneldiği amaç gözetildiğinde eleştirel bir kılavuz niteliğinde. “Nedir eserin yöneldiği amaç?” ve “eleştirel bir kılavuz olur mu?” sorularına açıklık getirelim.

Eser, Fikret Başkaya'nın yazdığı önsözde belirttiği kadarıyla bir “bilimsel bilgi” kılıfına bürünerek kendini mutlaklaştıran ve diğer bilme biçimlerini kapladığı mekândan kovarı “economics”in yarattığı mistifikasyonu açığa çıkarma amacını taşıyor. Kıt kaynaklar- sonsuz ihtiyaçlar mottosu temelinde şekillenen “economics”in, kaynakların kıtlığını yaratan kapitalizmi meşrulaştırmaya yönelik bir her-dönem-için söylem olduğu, eserin dokusunu oluşturan argümanların en önemlisi. Sungur Savran Ekonomi Politik ve Eleştirisi başlıklı makalesine “ekonomi politik, bugün üniversitelerde yaygın olarak okutulan neoklasik iktisattan farklı olarak iktisat bilimini sınıflar arası ilişkilerin araştırılması olarak gören ve kapitalizm tahlilini emek değer teorisi olarak anılan çerçeve içinde geliştiren iktisadi düşünce okuludur” tanımıyla başlıyor. Dolayısıyla ekonomi politiği, Marx'ı izleyerek bayağı iktisattan ayırıyor. İhsan Ercan Sadi ise Kurumsal İktisat başlıklı makalesinde, “asıl kurumsal iktisat” diye adlandırdığı ekolün neoklasik iktisadın zaman, bilgi ve iktidar hakkındaki kavramsallaştırmalarına yönelik eleştirilerini aktararak, kendisini biricik bilimsel yaklaşım olarak sunan, matematiksel modellerle tamamen nesnesinden uzaklaşmış neoklasik iktisadın zayıflıklarını ortaya koyuyor. Başka bir açıdan neoklasik iktisat eleştirisi, Nail Satılğan'ın Marksist İktisat makalesinde, Marx'ın dilinden, iktisadi analiz diğer bilimlerden kopuk bir biçimde yapılamayacağı ve insan eyleminin tarihselliğinden koparılamayacağı belirtilerek sürdürülüyor. Eser boyunca neoklasik iktisadın bilim zırhına bürünerek, bu zırhtan aldığı güçle öne sürdüğü argümanlar, zırhı delegecek güçlü eleştirilerle karşılaşılıyor.

Marx ve Engels “her dönemde egemen fikirler egemen sınıfların fikirleridir” demişlerdi. Bu ifade, başta sorduğum ve açıklık getirmeye çalıştığım iki sorunun cevapları arasında bir bağlantı noktası sağlıyor. Yöneldiği amaç bağlamında yukarıdaki açıklamalar ile Marx ve Engels'in ifadesini birleştirerek kitabın, egemen iktisat paradigması dolayısıyla egemenlerin tahakkümünü hedef aldığını söyleyebiliriz. Eleştirel bir kılavuz niteliğine gelince, sorun kılavuzluk yapan akılda düğümleniyor ve düğümü çözmekte de kitabın editörlerinden Aydın Ördek'in sonsözü yardıma koşuyor: “Akılların en doğrusu bile gerisinde bir yanıyla olduğu şeydir; dışında kalanları maruz bıraktığı şiddet doğruluğu ölçüsündedir... Bu çalışma, bizzat kapitalizmin ürünü olup kapitalist iktidar mekanizmasının önemli meşrulaştırma aygıtlarından olan ekonomi politiğin yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren kapitalist iktidarın cihanşümullüğünün derinleşmesi ile birlikte meşrulaştırıcılık vasfının da derinleştiği bir zaman

diliminin kapitalizmin akıl adı altında neoklasik iktisadın varsayımlarını insanlar için adeta birer içgüdü kılması nedeniyle toplumsal ilişkilenenin şuarsuzca çarpışan nesnelere karşı durma çabasının bir parçası olarak algılanabilir”. Dolayısıyla sözlüğün eleştirel bir kılavuz niteliği, yolu bilen ve tarif eden bir yol gösterici olmasından değil, üzerinde hareket edilen yolu sorgulayan niteliğinden geliyor. Sözlüğün yazarlarına ve içeriğine baktığımızda tam da bu niteliği görüyoruz. Başka bir yerde biraraya gelmesi zor görünen kişilerin ve düşüncelerin kendini dayatmayan bir bütünlük içinde açıkladıkları kavramlar ve kurumlar eleştiri silahını elimize geçirebilmemiz bağlamında önemli bir fırsat sağlıyor.

Eserin içindeki bütün makalelerin adını anmak bu tanıtım yazısının sınırlarını aşar. Yalnızca ilk elde ilgimi çeken birkaç makaleye değinmek istiyorum. Sözlüğün ilk maddesi de olan Özgür Balkılıç’ın Ahlak Ekonomisi başlıklı makalesi, E. P. Thompson’ın sınıf kavrayışı içinden yine Thompson’ın kullandığı ahlak ekonomisi kavramını açıklama uğraşında. Sınıfın oluşumunda ve geliştirdiği direnişlerin şekillenmesinde geleneğin rolünü, öznenin eylemliliğinin rolünü vurgulayan makalede J. C. Scott’un görüşlerinden de yararlanılıyor ve işçi sınıfının oluşumunu anlamak için yapısal durumların yanında öznel pozisyonların da hesaba katılmasını öneriyor. Bu bağlamda ahlak ekonomisi kavramının önemli bir fırsat sunduğunu belirtiyor.

Değineceğim ikinci madde Avrupa Birliği. Bu maddenin yazarı Aykut Çelebi, makalesinde, Avrupa bütünleşmesine yönelik iki önemli vurgu yapıyor. Bunlardan birincisi neoliberal yönetim stratejisi bağlamında oluşturulan özerk kurulların demokratik denetimin dışında tutulmasıyla, Avrupa halklarının iradeleri dışında eyleyen bu kurulların (Avrupa Merkez Bankası) elitist, antidemokratik bir karar alma mekanizması oluşturması. İkincisi ise Avrupa’yı kuran öteki olarak kolonileşme dönemlerinde beri Avrupalı devletlerin şiddetine maruz kalan tarihsiz halkların bu kurucu rolleri bağlamında Avrupa Birliği ile ilgili her siyasal değerlendirmede hesaba katılması gerektiğidir.

Sungur Savran’ın Ekonomi Politik ve Eleştirisi maddesi klasik ekonomi politliği ve onun Marksist eleştirisini çok sarıh bir dille kapitalin mimarisi içinden sunuyor. Nail Satılğan’ın Marksist İktisat başlığında yazdığı makale de Sungur Savran’ın ardından okunmalı; Marksist iktisadın kavramlarının sunumunu aynı sarıhlikte burada da görüyoruz.

İlgim ve bilgim dâhilinde sözlüğün içindeki birbirinden değerli çalışmalar arasından okuyabildiğim ikisinin daha adını anmadan geçemeyeceğim.

Yönetimsellik konusuyla ilgilenenlerin önüne önemli bir başlık koyan Ceyhun Gürkan'ın Kameralizm ve proletaryaya dair kompakt bir metin olan Arif Geniş'in Proletarya makaleleri gerek aktardıkları bilgi gerekse de perspektifleri açısından önemli açılımlar sağlıyorlar.

Bu hacimdeki, doksan beş yazarın katkıda bulunduğu ve yüz on yedi makaleden oluşan hakiki anlamda eleştirel bir eser hakkında, bu derece büyük bir çabanın hakkını verecek bir değerlendirme yapabilmek gerçekten güç. Bu güçlüğün üstesinden gelemeyeceğimin farkında olsam da bu derece büyük bir çabaya karşı kayıtsız kalmak imkânsız görünüyor.